

Trust वा भाषीच्या राज्यला देताना collector ने तपासावयाच्या

आवश्यक बाकी (Exemption Certificate)

४४ B (i) (b) (ii) & (ii) (पहा पृष्ठ क्र. ५)

No.TNC/REV/NS/VI/1/2014

मो.म.अडतानी, सदस्य, महाराष्ट्र महसूल न्यायाधिकरण, पुणे खंडपीठ, पुणे
यांचे समोरील कामकाज

No.TNC/REV/NS/VI/1/2014

- १) श्रीरंग विष्णू पाटील, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
- २) दिनकर विष्णू पाटील, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
- ३) रामचंद्र विष्णू पाटील, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
- ४) निवृत्ती गोविंद यादव मयत वारस तर्फे
 - i) अरविंद निवृत्ती यादव, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
 - ii) चिंतामणी निवृत्ती यादव (मयत वारस तर्फे)
 - अ) मानसिंग चिंतामण यादव, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
 - ब) महेश चिंतामण यादव, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
 - क) उन्मेश चिंतामण यादव, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
 - iii) राजेंद्र निवृत्ती यादव, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
 - iv) विष्णू अरविंद निवृत्ती यादव, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
 - v) ज्ञानदेव निवृत्ती यादव, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
 - vi) श्रीम.कलावती निवृत्ती यादव, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
 - vii) श्रीम.अलका मधुकर मोरे, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
- ५) शंकर दिनकर पानसकर, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
- ६) बापूराव मुगुटराव पानसकर, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
- ७) महिपती चंका पानसकर, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
- ८) अशोक चंका पानसकर, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
- ९) श्रीम.शकुंतला शिवाजी चव्हाण, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
- १०) श्रीम.सोनाबाई चंका पानसकर मयत वारस
 - i) महिपती चंका पानसकर, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
 - ii) अशोक चंका पानसकर, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
 - iii) श्रीम.शकुंतला शिवाजी चव्हाण, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
- ११) आनंदा गणपती पानसकर, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
- १२) व्यंकटराव गणपती पानसकर, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
- १३) दिनकर गणपती पानसकर, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
- १४) मधुकर गणपती पानसकर, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
- १५) मोहन गणपती पानसकर, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
- १६) मानसिंग गणपती पानसकर, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
- १७) सदाशिव गणपती पानसकर, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
- १८) राजेंद्र रामचंद्र पानसकर, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
- १९) सुरेश रामचंद्र पानसकर, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
- २०) सभाजी रामचंद्र पानसकर, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
- २१) शंकर रामचंद्र पानसकर, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
- २२) श्रीम.बालुताई अशोक इंगवले, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
- २३) श्रीम.शांताबाई रामचंद्र पानसकर मयत वारस
 - i) राजेंद्र रामचंद्र पानसकर, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
 - ii) सुरेश रामचंद्र पानसकर, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
 - iii) सभाजी रामचंद्र पानसकर, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
 - iv) शंकर रामचंद्र पानसकर, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
- २४) श्रीम.सुवर्णा आनंदराव चव्हाण, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
- २५) श्रीम.संगीता भिकाजी जगताप, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
- २६) श्रीम.मिनाषी दिलिप जगताप, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
- २७) श्रीम.हिरकणी संदिप पाटील, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
- २८) श्रीम.सुजाता जगन्नाथ पाटील, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
- २९) श्रीम.मनिषा सर्जेराव पानसकर, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
- ३०) श्रीम.निलम सर्जेराव पानसकर, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
- ३१) श्रीम.सरिता सर्जेराव पानसकर, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
- ३२) श्रीम.प्रभावती सर्जेराव पानसकर, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा
- ३३) श्रीपाद गोपाळ भेंडे, रा.बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा

विरुद्ध

श्री.धनंजय पानसकर, अध्यक्ष तथा कार्यकारी ट्रस्टी,
बहुलेश्वर देवस्थान ट्रस्ट, बहुले, ता.पाटण, जि.सातारा

---अर्जदार

---जाबदेगार

मुंबई कुळ वहिवाट व शेतजमीन अधिनियम १९४८
चे कलम ७६ नुसार रिहजिन अर्ज.

वाद मिळकतीचे वर्णन-

गाव व तालुका	सह नंबर	क्षेत्र हे.आर	आढावित केलेला आदेश क्रमांक व दिनांक
जरेवाडी/ हावळेवाडी ता.पाटण	488	0.90	जिल्हाधिकारी, सातारा यांचेसमोरील टेनन्सी अपील क्रमांक-२/२०१० मध्ये आदेश दि.५/२/२०१४
	498	3.04	
	490	0.87	
	491	0.72	
गारवडे पाटण	112	2.13	
	40	0.32	

नि काल प त्र

प्रस्तुतचा पुनर्निरिक्षण अर्ज अर्जदाराने जिल्हाधिकारी, सातारा यांनी मुंबई कुळ वहिवाट व शेतजमीन अधिनियम, १९४८ च्या कलम ८८ब अंतर्गत प्रकरण क्रमांक-टेनन्सी/२/२०१० मध्ये आदेश दि.५/२/२०१४ अन्वये प्रस्तुत जाबदेणार ट्रस्ट यांना माफीचा दाखला दिल्याच्या विरुद्ध दाखल केलेला आहे.

या प्रकरणात अर्जदारातर्फे विधिज्ञ श्री.व्ही.ए.शास्त्री आणि जाबदेणार ट्रस्ट तर्फे श्री.जे.पी.धायतडक यांचे युक्तीवाद मी ऐकले आहेत.

अर्जदारातर्फे विधिज्ञ श्री.शास्त्री सादर करतात की, कुळ कायद्याच्या कलम ८८ब अंतर्गत ट्रस्टला माफीचा दाखला देण्यासाठी खालील बाबींची पूर्तता होणे आवश्यक आहे. (१) सदरहू ट्रस्ट दि.१/४/१९५७ या कृषक दिनापूर्वी मुंबई सार्वजनिक विश्वस्त अधिनियम १९५० अंतर्गत नोंदणीकृत असावी किंवा नोंदणीकृत असल्याचे गृहीत असावे, (२) ज्या जमिनीच्या संदर्भात माफीचा दाखला द्यावयाचा असल्यास त्या जमिनीतून होणारे संपूर्ण उत्पन्न सदरहू ट्रस्टच्या उद्देशासाठी खर्च होत असावा. तसेच या दोन्ही बाबींची पूर्तता होते किंवा नाही हे तपासण्यासाठी संबंधित अधिकारी (जिल्हाधिकारी) यांनी संबंधित जमिनीवर असलेल्या कुळांना नोटिस देवून या संबंधी साक्ष पुरावा घेणे आवश्यक आहे. त्यांच्या युक्तीवादाचे समर्थनार्थ ते

(i) 1990 (3) Bom.CR 656 (विद्यमान न्यायमूर्ति एम.एल.पेंडसे व एन.एम.सलदान्हा यांचेसमोर) आणि

(ii) 2006 (2) Bom.CR 78 (विद्यमान न्यायमूर्ति एस.बी.म्हसे व डी.जी.कर्णिक यांचेसमोर) सादर करतात.

शिवाय 2005 (2) Bom.CR 484 (विद्यमान न्यायमूर्ति ए.एस.खानविलकर यांचेसमोर) मधील रुलींग प्रमाणे सदरहू ट्रस्ट यांनी दि.१/४/१९५७ च्या संदर्भात प्रकरणातील संबंधित जमिनीपासून पूर्ण उत्पन्न सदरहू ट्रस्टच्या उद्देशासाठी खर्च होत असल्याचे तपासणे आवश्यक आहे, असे देखील विधिज्ञ श्री.शास्त्री सादर करतात. असे असतांना जिल्हाधिकारी यांनी प्रकरणात चौकशी करतांना कुळ कायद्याचा कलम 88B(1)(b)(ii) च्या

संदर्भात कोणताही जाबजबाब नोंदविला नाही. तसेच ट्रस्टने कलम ८८ब अंतर्गत कार्यवाही करण्यासाठी खालील कोर्टात अर्ज देणारा अर्जदाराला प्राधिकृत केल्याचा कोणताही ठराव केला नाही. करिता चौकशी करतांना जिल्हाधिकारी यांनी योग्य कार्यपध्दतीचा अवलंब न केल्यामुळे कुळ कायद्याच्या कलम ७६(क) अंतर्गत सदरहू आदेश रद्द करण्यासाठी हे न्यायाधिकरण कारवाई करू शकते. शिवाय सदरहू ट्रस्टने कुळ कायद्याच्या कलम 88B(1)(b)(ii) च्या तरतूदी आणि रूलींग क्रमांक-2005 (2) Bom. CR 484 मधील न्यायमुर्ती श्री.खानविलकर यांचे न्यायनिर्णय प्रमाणे सदरहू ट्रस्ट दिनांक १/४/१९५७ पासून दावा मिळकतीवरून होणारे पूर्ण उत्पन्न ट्रस्टच्या उद्देशासाठी वापरात आहे, ही आवश्यक अट जिल्हाधिकारी यांच्या चौकशीमध्ये सिध्द झालेले नाही. प्रकरणात संबंधित ट्रस्टने २००८-०९ आणि २००९-१० चे ऑडीट रुपोर्ट सादर केले होते. या रिपोर्ट मध्ये दावा मिळकतीपासून भाड्यापोटी प्राप्त (Realized) किंवा प्राप्त होण्यासारखे (accrued) कोणतेही उत्पन्न दर्शविण्यात आलेले नाही. जर सदरहू जमिनीपासून भाड्यापासून कोणतेही उत्पन्न ट्रस्टला होत नव्हते तर त्यांना कलम ८८ब अन्वये अर्ज करण्याची आवश्यकता का भासली हे कळून येत नाही. तसेच ट्रस्ट यांनी सादर केलेले अर्ज self-Contradictory आहे. सदरहू अर्जात एका ठिकाणी ते म्हणतात की, प्रस्तुत अर्जदार अवैधपणे सदरहू जमिनी वहिवाट करीत आहेत म्हणजे प्रस्तुत अर्जदारांना ते कुळ म्हणून ग्राह्य धरत नाही. तर दुसऱ्या ठिकाणी या जमिनीतून होणारे उत्पन्न काही विश्वस्तांकडून त्याचा दूरुपयोग करण्यात येत आहे, याचा अर्थ सदरहू जमिनीतून होणारे उत्पन्न ट्रस्टच्या उद्देशासाठी होत नाही. या कारणामुळे देखील ट्रस्टचा अर्ज कलम ८८ब अंतर्गत पात्र होत नाही. शिवाय जर प्रस्तुत अर्जदार भाड्यापोटी रक्कम देत नसतील तर ट्रस्टने कुळ हक्क नष्ट करण्याची कारवाई करणे अपेक्षित होते, कलम ८८ब अंतर्गत माफीचा दाखल्यासाठी नव्हे. जिल्हाधिकारी यांचे समोरील प्रकरणात आम्ही भाड्यापोटी रक्कम देत नाही, असा कोणताही ग्राह्य पुरावा दाखल झालेला नाही किंवा घेण्यात आलेला नाही. करिता वर नमूद केल्याप्रमाणे कोणत्याही बाबींच्या संदर्भात ट्रस्टच्या कलम ८८ब अंतर्गत अर्ज पात्र ठरत नाही. करिता जिल्हाधिकारी यांनी त्यांचा अर्ज मान्य करून पारित केलेला आव्हानित आदेश चुकीचा व अयोग्य असल्याने तो रद्द करण्यात यावा अशी त्यांची विनंती आहे.

जाबदेणार यांचे विधिज्ञ श्री.धायतडक सादर करतात की, प्रस्तुत अर्जदार यांनी जिल्हाधिकारी यांचेसमोर अर्जदार यांचे साक्षी पुराव्याचे प्रतिपरिक्षण करण्याची मागणी केली नव्हती. करिता त्यांना योग्य संधी देण्यात आली नाही, हे म्हणता येत नाही. तसेच जिल्हाधिकारी यांनी त्यांचे आदेशात ट्रस्ट यांनी कलम ८८ब अंतर्गत कारवाई करण्यासाठी त्यांचेसमोरील अर्जदार यांना प्राधिकृत केल्याचा ठराव पारित केल्याचे स्पष्ट उल्लेख दिसून येत आहे. तसेच प्रस्तुत ट्रस्टने जिल्हाधिकारी यांचेसमोर अर्ज सन २००९ मध्ये

केल्यामुळे सन २००८-०९ आणि सन २००९-१० चे ऑडिट रिपोर्ट सादर करण्यात आले आहे. कलम 88B(1)(b)(ii) प्रमाणे सन १९५७ पासूनची ऑडिट रिपोर्ट देणे बंधनकारक करण्यात आलेले नाही. प्रस्तुत अर्जदार भाड्यापोटी कोणतीही रक्कम ट्रस्टला देत नव्हते करिता भाड्यापोटी कोणतेही उत्पन्न सदरहू रिपोर्टमध्ये दर्शविण्यात आलेले नाही. तसेच जाबदेणार ट्रस्टची दिनांक १/४/१९५७ पूर्वीपासून नोंदणीकृत असल्यामुळे प्रस्तुत अर्जदारांना कलम ३२ग अन्वये फायदा होणार नाही यासाठी ते 2000 (1) Mh.L.J. 696 (सखाराम गायकवाड विरुद्ध जनार्दन फडणवीस) सादर करतात. तसेच 1974 STPL (LE)7290 SC (माणिकशहा इराणी विरुद्ध माणिकजी मिस्त्री) मधील रुलींगप्रमाणे कलम ८८ब अंतर्गतच्या कारवाईसाठी कुळाला नोटिस देणे आवश्यक नाही. करिता प्रकरणात जिल्हाधिकारी यांनी केलेली चौकशी नियमानुसार असून त्यांनी पारित केलेले आदेश योग्य असून प्रस्तुत अर्जदाराचा पुनर्निरीक्षण अर्ज फेटाळण्यात यावा अशी त्यांची विनंती आहे.

विधिज्ञ श्री.धायतडक यांनी नमूद केलेली रुलींग 1974 STPL (LE)7290 SC (माणिकशहा आरदेशीर इराणी व इतर विरुद्ध माणिकजी एडुजी मिस्त्री व इतर) च्या संदर्भात अर्जदाराचे विधिज्ञ श्री.शास्त्री यांनी जोरदार हरकत घेतली कारण ही रुलींग विद्यमान न्यायमूर्ती श्री.पेंडसे व श्री.सलधाना यांनी केरबा बोरा चटे विरुद्ध शेषाशाही विष्णू ट्रस्ट (1990 (3) Bom. CR 656) प्रकरणात पूर्णतः डिसकस (discuss) करून कुळांना नोटिस देणे आवश्यक असल्याचे न्यायनिर्णय दिले आहे. करिता विधिज्ञ श्री.धायतडक यांनी पुन्हा तीच रुलींग कोट करणे कोर्टाचे अवमान करण्यासारखे आहे. तसेच श्री.धायतडक यांनी 2000 (1) Mh.L.J.696 कोट केलेली रुलींग प्रकरणात लागू नाही, कारण त्यात याचिका कर्ताने पूर्वी कलम ८८ब अंतर्गत ट्रस्ट ला मिळालेल्या माफीचा दाखला विरुद्ध दाखल केलेले प्रकरणात असफल झाल्यानंतर कलम ३२ग अंतर्गत दिलेले अर्ज त्यांचे विरुद्ध जाते वेळी त्यांनी कलम ८८ब चा चौकशी वेळी त्यांना नोटिस न मिळाल्याबाबत चा मुद्दा उपस्थित केल्यावर विद्यमान न्यायमूर्ती देशपांडे डी.जी. यांनी हा त्यावेळी घेता येत नसल्याचा उल्लेख केला आहे. या रुलींगमुळे विद्यमान न्यायमूर्ती पेंडसे यांची वर नमूद केलेली रुलींग वर परिणाम होत नाही. करिता श्री.धायतडक यांनी नमूद केलेली दोन्ही रुलींग लागू नाही असा त्यांचा युक्तिवाद आहे. याबाबत विधिज्ञ श्री.शास्त्री यांनी व्यक्त केलेल्या मताशी मी सहमत असून सदरहू दोन्ही रुलींग या प्रकरणात लागू होत नाही असा निष्कर्ष काढतो.

दोन्ही विधिज्ञ यांचे युक्तीवाद विचारात घेता आणि प्रकरणातील कागदपत्राचे अवलोकन केल्यावर माझे निदर्शनास येते की, कलम ८८ब अंतर्गत माफीचा दाखला (Exemption Certificate) देण्यापूर्वी कलम ८८ब(१)(b) (i) & (ii) अंतर्गत प्रावधानाप्रमाणे खालील दोन अटींची पूर्तता होणे आवश्यक आहे:-

१) संबंधित ट्रस्ट, मुंबई सार्वजनिक विश्वस्त अधिनियम, १९५० अंतर्गत नोंदणीकृत असावी किंवा नोंदणीकृत असल्याचे गृहित असावे. तसेच २००६(२) Bom.CR.738 मधील विद्यमान न्यायमूर्ती एस.बी.म्हसे आणि डी.जी.कर्णिक यांनी खुलासा केल्याप्रमाणे सदरहू नोंदणी कृषक दिन १/४/१९५७ पूर्वीची असावी, आणि

२) ज्या जमिनीच्या संदर्भात माफीचा दाखला द्यावयाचा असेल, त्या जमिनीतून होणारे संपूर्ण उत्पन्न सदरहू ट्रस्टचा उद्देशासाठी खर्च होत असावा आणि २००५(२) Bom.CR 484 मधील विद्यमान न्यायमूर्ती खानविलकर यांचे रुलींग प्रमाणे सदरहू उत्पन्न व खर्च दि.१/४/१९५७ चा दिनांक संदर्भात तपासणे आवश्यक आहे.

वरील दोन्ही अटींची पूर्तता होणे आवश्यक आहे (sine qua non). त्याशिवाय असा दाखला देता येत नाही. वरील दोन्ही अटींपैकी क्रमांक १ वरील नोंदणी बाबतच्या अटीबाबत या प्रकरणात कोणताही वाद नाही. तथापि, वरील अट क्रमांक २ पूर्ण होत असल्याबाबत प्रकरणात अजीबात कोणताही पुरावा दिसून येत नाही. सन २००८-०९ व २००९-१० वर्षातील ऑडिट रिपोर्ट मध्ये देखील उत्पन्न फक्त देणगी व अनुदान असा पोटी दाखविण्यात आला आहे. सदरहू जमिनीतून उत्पन्न म्हणून भाडे प्राप्त किंवा प्राप्त होण्यास पात्र (Rent realized/ accrued) चे कॉलम रिक्त आहे. करिता याबाबत विशेष करून पुरावा नोंदविणे आवश्यक होते. जर प्रस्तुत कुळ अर्जदार भाडे देत नसतील तर केव्हा पासून किती भाडे दिले नाही आणि त्यामुळे किती भाडे accrue झाले, त्यांनी भाडे न दिल्याबाबत काही नोटिस वगैरे देण्यात आले किंवा नाही इत्यादी बाबी बाबत दि.१/४/१९५७ चा दिनांकाच्या संदर्भात चौकशी होवून निर्णय घेणे अपेक्षित होते.

प्रकरणात जिल्हाधिकारी यांनी केलेल्या चौकशी वरून निदर्शनास येते की, त्यांनी क्रमांक-२ च्या अटी संबंधी कोणताही विशेष जाबजबाब नोंदविला नाही किंवा त्याच्या समर्थनार्थ कोणताही कागदोपत्री पुरावा देखील नाही. प्रकरणात फक्त सन २००८-०९ व २००९-१० या दोन वर्षांचे ऑडिट रिपोर्ट असून सन १९५७-५८ पासूनचे किंवा तत्पूर्वीचे ऑडिट रिपोर्ट प्रकरणात दाखल नाहीत. कुळ कायदा आणि वर नमूद विद्यमान न्यायमूर्ती खानविलकर यांच्या रुलींगप्रमाणे सदरहू अट दि.१/४/१९५७ चा संदर्भात पूर्ण होणे आवश्यक असल्याने जिल्हाधिकारी यांनी सन १९५७-५८ व तत्पूर्वीचे ट्रस्टचे लेखाजोखा बोलावून आणि त्याबाबत

साक्ष पुरावा घेवून नंतर निष्कर्ष काढणे आवश्यक होते. प्रकरणात दाखल फक्त २००८-०९ व सन २००९-१० चा ऑडिट रिपोर्ट वरून वर नमूद केलेली अट क्रमांक-२ ची पूर्तता होत असल्याबाबत काहीच नाही. करिता जिल्हाधिकारी यांनी फक्त या दोनच रिपोर्टचा आधारे या अटीची पूर्तता होत असल्याचा जो उल्लेख केला आहे तो चुकीचा आहे.

करिता ट्रस्टला कलम ८८ब अंतर्गत माफीचा दाखला (Exemption Certificate) देण्यासाठी या कलमांतर्गत आणि वर नमूद केलेल्या रूलींग नुसार आवश्यक अटीची पूर्तता होत असल्याबाबतचा कोणताही पुरावा समोर नसतांना देण्यात आलेला आहे. करिता सदरहू प्रकरणात झालेली चौकशी सदोष असल्यामुळे पारित केलेला आवाहानित आदेश दि.५/२/२०१४ रद्द करणे आवश्यक झाले आहे. करिता मी खालीलप्रमाणे आदेश पारित करित आहे.

आ दे श

१) जिल्हाधिकारी, सातारा यांनी कुळ कायदा प्रकरण क्रमांक-२/२०१० मध्ये पारित केलेला आदेश दि.५/२/२०१४ हा रद्द करण्यात येत आहे. जिल्हाधिकारी यांनी वर निकालपत्रात नमूद केल्याप्रमाणे आवश्यक लेखाजोखा घेवून आणि दोन्ही पक्षकारांचा साक्ष पुरावा नोंदवून प्रकरणात फेरचौकशी करून कलम ८८(१)(२)(ii) चे अंतर्गत देखील अटीची पूर्तता होत आहे किंवा कसे हे तपासल्यानंतरच नियमाप्रमाणे आवश्यक ते आदेश पारित करावे.

२) वर १ च्या संदर्भात अर्जदाराचा पुनर्निरीक्षण अर्ज मान्य करण्यात येत आहे.